

SZÁNTÓ JUDIT

Azerbajdzsán

■ KURT WEILL-BERTOLT BRECHT: A FILLÉRES OPERA ■

Minden más... India helyett Azerbajdzsán, „Csak annak kellemes, ki jól is él” a „Csak a gazdag él kellemesen” helyett, „Csak annak jó, kit ez se nyom” a „Mely szép erény, de jobb, ha nincs” helyett. Akinek a régi, klasszikusnak mondható dalszövegfoszlányok csimpaszkodtak a fülebe, vagy benne élnek az itt nyíltan librettónak titulált drámaszöveg egyes fordulatai, azt már **Eörsi István** vadonatúj, kemény és szellemes fordítása is kirángatja a „kulináris” megszokásból. És akkor még nem szóltunk magáról az előadásról, Bagossy László rendezéséről.

A *Koldus-*, azaz pardon, *A filléres opera* közvélekedés szerint Brecht legkönnyebben fogyasztható darabja. Közmegegyezés alapján elfogadható mondanivalója még a bankárokat sem sérti, a textus inkább aféle összekötő szöveg a remek songok között, amelyek Brecht karcosan maró, a maga nemében gyönyörű líráját egyesítik Kurt Weill zseniális zenéjével, melyet mára többé-kevésbé utolért a korizlés. Az egymást érő felújítások – tán az egy *Ljubimovét* kivéve – a nézőt ismerős talajon vezették, szelidde enyhült poénokon és zicceren, látványos alakításokon és fülbemászóvá egyszerűsödött zenei betéteken keresztül. Színpad és nézőtér viszonya közmegegyezésessé, az élmény – Brecht, ha élne, a fejét fogná, és gondolkodóba esne – a szó szoros értelmében kulinárisá, kellemes fogyasztási cikké enyhült.

Ezen a helyzeten – amely más Brecht-darabok utóéletére is jellemző – próbálnak segíteni egyes rendezőink, az élen Zsótér Sándorral; ki akarják billenteni a darabo-

kat a megszokásból, és elsősorban művészi (nem pedig tartalmi) eszközökkel úgy idegenítik el a szövegeket, hogy azok visszanyerjék újszerűségüket, agresszivitásukat, szokatlanságukat. Ennek az eljárásnak vetette most alá Bagossy László *A filléres operát*, azzal a céllal, hogy a kulináris ringatózás helyett újfajta teatralitással hökkentsen meg.

Hogy ebben mekkora szerepe van az új fordításnak (talán éppen azért, mert sokan, köztük, bevallom, jómagam is, nehezen mondanak le az „aha-élményről”, és nosztalgikusan idézgetik magukban a régít), arról már szóltam. Itt van azonban az előadás is, melynek kerete ezúttal egy elegáns bálterem, puttókkal a falifülkékben, a háttérben esztétikus bársonyfüggönnyel, mely mögött a zenekar foglal helyet. A szereplők, egy előkelő estély nagystilűen felöltöztetett vendégei (Remete Kriszta feketében és szürkében tartott, szellemesen semleges toalettjeiben) a képek között visszaszereglenek a színpadra, és megtapsolják egymást, vagyis az éppen aktuális játzókat és időnként a közönséget is. A tulajdonképpen cselekmény ekként újfajta műkedvelő előadás jellegét ölti, színház lesz a színházban, és ezáltal az első perctől fogva idegenszerűvé, többletjelentést hordozóvá válik. A hatást fokozza a narrátor-konferanszié (Mácsai Pál) állandó jelenléte: a színpad jobb sarkából jelenti be a mindenkor esedékes következő képet vagy songot, és nagyon finom, ironikus mimikával-handlejtéssel egyszersmind diszkrétén véleményezi is.

A játékjelenetek nagy *trouvailla*-a az előadásmód. Bagossy céltudatosan redukálta a szereplők számát. A koldusnépséget az egy Filch képviseli (Máthé Zsolt), no meg a második filléres fináléban színre lépő, meglepően autentikusnak látszó, ingyenlevest hörpölő hajléktalan (Urbanek Károly) és magába omlott, életunt prostituált társnője (Szalai Amarilla), akinek vállára Kocsma Jenny (Pogány Judit) anyaián teszi rá a kezét; és Késes Mackie (nem, ő, nem Bicska Maxi) bandája is csupán két főre zsugorodott. Ekként a játékjelenetek szűkített számú előadói az idő nagy részében frontálisan a nézőtér felé fordulva, egymásra többnyire rá sem nézve jelennek meg, mulatságosan elengedve a fülük mellett a kikiáltó Mácsai által recitált szerzői utasításokat: „egymásra néznek”, „elalél”, „leveri róla

Hámori Gabriella (Polly), Dömötör András (Smith), Széles László (Késes Mackie) és Járó Zsuzsa (Lucy)

theater.hu – Iloszky Béla

Pletl Zoltán (Robert), Érdi Ariadne (Dolly), Tompos Kátya (Betty), Czukor Balázs (Walter) és Pogány Judit (Kocsma Jenny)

a kalapot”, és a többi. Ritkaság egy-egy profilos beállítás, még nagyobb ritkaság a közvetlen kontaktus: egy-egy ölelkezés vagy csók. Kezdetben, nem tagadom, arra gondoltam: ez a sajátos színészmozgatás, amilyen frappáns kezdetben, később bizonyára megszokottá, sőt unalmassá válhat. De nem, miközben a frontális tartás állandó marad, a hatás mindig más. Gondoskodnak erről a díszletelemek is: Horesnyi Balázs ökonomikus színpadának mindössze három bútordarabja, egy kanapé s két szék, melyek a forgó közreműködésével állandóan változtatják a helyüket, és a hangsúlyok aszerint változnak, ahogyan egy adott jelenetben a szereplők egymáshoz képest ülnek, állnak (van, hogy éppen az egyik széken), könyökölnek, pózokba merevednek; minden jelenetnek megvan a maga sajátosság kimerevített ko-reográfiája.

A legfontosabb azonban a játékstílus. Bagossy különleges interpretációra fogta a színészeket, kinél teljes, kinél nagyobb, kinél kevesebb sikerrel. A színészek jelzik az őket aktuálisan motiváló érzelmeiket, de úgy, hogy habitusuk, mimikájuk, gesztusaik egyszerre mutatják az érzelmi alapálás konvencionális kifejezőjeleit, és egyzersmind, egymástól alig elválaszthatóan, marionettszerű, gépies játékmozzanatokkal idézőjelbe is teszik ezeket a jeleket. Ennek a nagyon nehéz, de rendkívül artistikus jel- és testbeszédnek, kommunikáció és metakommunikáció torzított összefonódásának elsajátításában élen jár Polly szerepében a szupertehetséges Hámori

Gabriella, de nem sokkal marad el mögötte a Kleopátra-titokzatosságú Für Anikó (Peachumné), az ilyen kifejezőnek és frappánsnak rég nem látott Végvári Tamás (Peachum) és némileg más, valamivel konvencionálisabb hangfekvésben Pogány Judit (Kocsma Jenny), akit jelen koordinátái valamilyen mélységesen szomorú, mindentudó bölcsességre inspirálnak. Színházainkban fehér holló számba megy: itt még az epizodisták egy része is hibátlanul hozza a stílust, elsősorban az idegből játszó Czukor Balázs (Walter) és a pompásan pókerarcú Dömötör András (Smith).

Széles Lászlóval (Késes Mackie) kissé bonyolultabb a helyzet: ő eleinte elég bizonytalanul egyensúlyoz darabosság és könnyedség, nehézkesség és elegancia között, de később rátalál egy operettbonviváni, majd hovátovább egy hőstenori attitűdre, amellyel idézőjelbe teheti a pátoszra csábító mozzanatok, a kivégzéstől való rettegést csakúgy, mint a végső tanulság, a „morál” rábizott tolmácsolását. Így vonul át az operettes hepiendbe, a háttérben a jópofa ringlispilpacin trónoló Tigris Brownnal (öt Csujja Imre hozza mérsékelt invencióval), az előtérben a végül térdre boruló szereplőgárdával.

Említést érdemel a szellemes tapsrend is: a színjáték végeztével a színpadra nagy büféasztalt tolnak be, kezdődik a báli pezsgőzés, falatozás, vigalom; az oldottan fraternizáló színészeknek alig jut rá idejük, hogy kis alkalmi csoportokban, mintegy jelzetten abszolválják a meghajlást, majd lemegy rájuk az áttetsző függöny, s ettől kezdve csak magukkal törődve dárídoznak tovább, mignem a közönség, belátva, hogy hiába csapkodja össze tenyerét, békén hagyja őket; színpad és nézőtér ismét elvált egymástól. (Korábban idéztette a búcsút az a jó kéttucatnyi Kis Madách-os néző is, aki a szünetekben eltávozott.)

Elgondolkozunk-e „egy hanyatló társadalom hanyatló képviselőin”, nagybankokon, álkoldusokon s az „igazi szegényeken”, a mindent behálózó korrupción, a rendőrök bűnrészességén? Hiszen mindezt magunktól is tudjuk, bennünket Brecht már nem lephet meg, legföljebb erősítheti tapasztalatainkat. Az igazi élmény az, hogy jó előadást, valódi színházat láttunk; egy olyan *Filléres operát*, melynek maradandó helye lesz a *Koldusoperák* hosszú sorában.

KURT WEILL-BERTOLT BRECHT: A FILLÉRES OPERA (Örkény Színház)

A librettót és a verseket **Eörsi István** fordította. **KARMESTER:** Legendy László/Zádori László. **ZENEI VEZETŐ:** Zádori László. **DÍSZLET:** Horesnyi Balázs. **JELMEZ:** Remete Kriszta. **MOZGÁS:** Jaross Viktória. **DRAMATURG:** Gáspár Ildikó. **RENDEZŐ:** Bagossy László.

SZEREPLŐK: Mácsai Pál, Végvári Tamás, Für Anikó, Széles László, Hámori Gabriella, Csujja Imre, Járó Zsuzsa, Pogány Judit, Czukor Balázs, Pletl Zoltán, Dömötör András, Máthé Zsolt, Jaross Viktória/Érdi Ariadne, Tompos Kátya e. h., Szalai Amarilla, Urbanek Károly.